

*Ez a világ a lehetséges
világok legjobbika
(Pangloss mester)*

*Attól tartok, igaza van
(egy pesszimista)*

Oktalan optimisták

(higgyünk-e a világ végéről károgó környezetvédőknek?)

Pangloss mester tanítását Francis Fukuyama is megismételte a szocialista rendszerek összeomlása után; a világ jövőjét a szerinte a történelmi fejlődés csúcsát jelentő liberális demokráciákban láttatva. De hogy világunk mennyire messze van a tökéletestől, arra már a Római Klub „A növekedés határai” című 1972-es jelentése is felhívta a figyelmet. Ennek lényege: a gazdaság és a népesség folyamatos növekedése olyan károsodásokat okoz a természetben, amely megszünteti a további növekedés lehetőségét. Azóta vannak napirenden a globális környezeti problémák: a termőföld pusztulása, az esőerdők területének vesztes csökkenése, a fajgazdagság elszegényedése, a sivatagosodás, a mindent elborító szemét, a savasodás, a fokozódó ivóvízhiány, és mind közül a legsúlyosabb, a felmelegedéssel járó klímaváltozás.

Környezetvédők és a fogyasztói társadalom híveinek ádáz szembenállása már-már a marxi osztályharcos időköt idézi. Greenpeace-aktivisták a legkülönbözőbb performanszokkal próbálják sokkolni a közvéleményt, de az átlagember (Czakó Gábor becsmérlő meghatározása szerint a konzumidióta) kényelmét és napi megélhetését félti tőlük. Különösen süket fülekre talál a világ sorsáért, a jövőért viselt aggodalom, amikor a gazdasági válság miatt millióknak nincs munkája. A világ szegényeit pedig, érthetően, a napi megélhetés foglalkoztatja.

A klasszikus tudomány szerint bizonyított az, ami tetszés szerinti alkalommal megismételve ugyanazt az eredmény hozza. De a globális környezeti problémák nem bizonyíthatók laboratóriumi kísérletekkel. Ha majdan igazaknak bizonyulnak,

nem lesz másik esély. Ezért olyan nagy a tét. A csata tudományos téren is folyik. Az is előfordul, hogy az eltérő nézetet valló tudósok középkori lovagok módjára csapnak össze. Julian Simon közgazdász és Norman Myers ökológus híres vitája 1992-ben New Yorkban, a Columbia Egyetemen zajlott le. Azt megelőzően írásban rögzítették álláspontjukat, és módjuk volt erre a vita után is, majd pedig könyvben is kiadták. (A könyv 2004-ben magyarul is megjelent „Mi a helyes válasz, ha a Föld jövője a tét” címmel.) Simon azzal érvelt, hogy hosszútávon minden olyan fontos mutató javul, mely az életminőségünket érinti. Magabiztosságát növelte, hogy korábban megnyert egy híres fogadást, miszerint öt nyersfém világpiaci ára hosszú távon csökkenni fog. Ezzel szemben

Myers a természeti környezet romló állapotára hivatkozott, mely a jövőben oda vezet, hogy az nem lesz képes fenntartani sem a világ növekvő népességét, sem az elért gazdasági fejlettség színvonalát.

Thomas Babington Macaulay brit történész szerint valamilyen oknál fogva a múltunkban a haladást, míg a jövőben a hanyatlást látjuk. Erre a borúlátásra rímel egy másik angol, John Stuart Mill megállapítása: „Megfigyeltem, hogy sokan nem azt tartják bölcsnek, aki reménykedik, míg mások kételkednek, hanem azt, aki kételkedik, míg mások reménykednek”. (Én érteni vélem a jövőt illető pesszimizmusunk okát: életünk bármely előző pillanatában közelebb voltunk a boldog gyermekkorhoz és távolabb a végtől, mint egy későbbiben.) A nosztalgiára való hajlamunk is megszépíti a múltat, és a kedvezőtlen eseményeknek mindig nagyobb a hírértéke. Lehet, hogy idegrendszeri sajátosságunk, védekezési mechanizmusunk része, hogy a rosszat hamarabb felismerjük és nagyobb jelentőséget tulajdonítunk neki, mint a jónak. Kérdés, mennyire játszik szerepet, vagy egyáltalán, szerepet játszik-e alapvető pszichés beállítottságunk abban, hogy globális környezeti katasztrófától tartunk. Véleményem szerint azonban mindezek ellenére is vesztesre állunk.

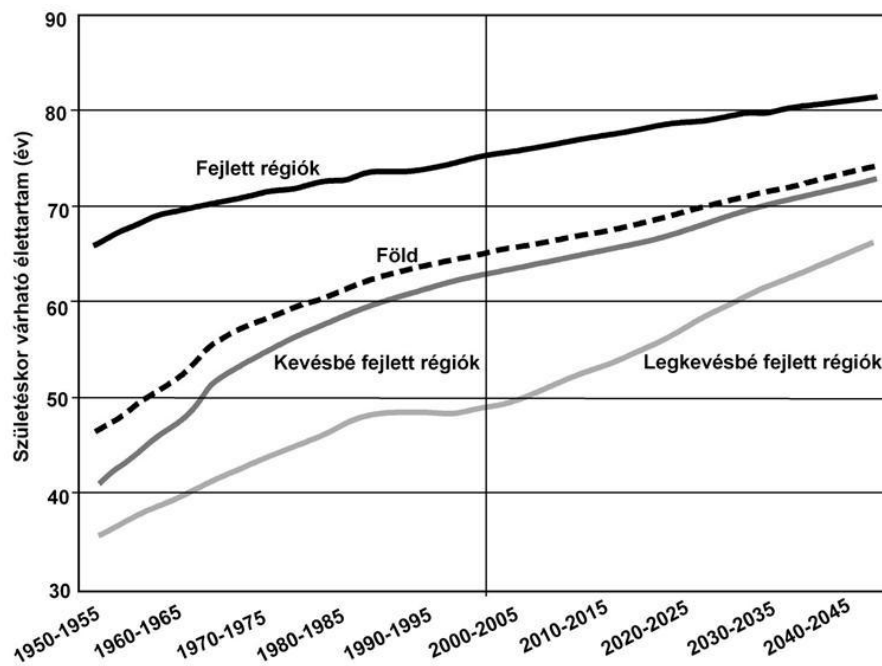
A klímaváltozás veszélyét a világ nagyjából a 'kilencvenes évek elejétől hivatalosan is elfogadja – lásd az 1992-es Rio de Janeiróban megtartott környezetvédelmi világsúcsot –, a szükséges intézkedések megtételéről pedig az 1997-es ún. kiotói jegyzőkönyv rendelkezett. Előrehaladás azonban nincs, mert a két legnagyobb kibocsátó, Kína és Amerika nem hajlandó a szükséges mértékben

csökkenteni kibocsátását.

Az azóta eltelt időszakban a sok „klímaszkeptikusnak” nevezett kételkedő között talán a dán Björn Lomborg volt a lehangosabb. Eleinte tagadta a klímaváltozás tényét, de később elfogadva azt azzal érvelt, hogy a megelőzés horribilis összegekbe kerülne, sikere kétséges, ezért helyette a világ más, súlyos gondjain kellene segíteni: csökkenteni a szegénységet és megállítani az AIDS terjedését. (Lomborgot a Time magazin 2004-ben a világ 100 legbefolyásosabb személyisége közé választotta, egy másik lap, a Foreign Policy and Prospect pedig 2005-ben a világ 14. legbefolyásosabb tudományos személyiségének nevezte.)

Hans Gösta Rosling 66 éves, izgága svéd tudós (a képen ő látható), eredetileg a népegészségügy professzora. Őt 2012-ben választotta be a Time a világ 100 legbefolyásosabb

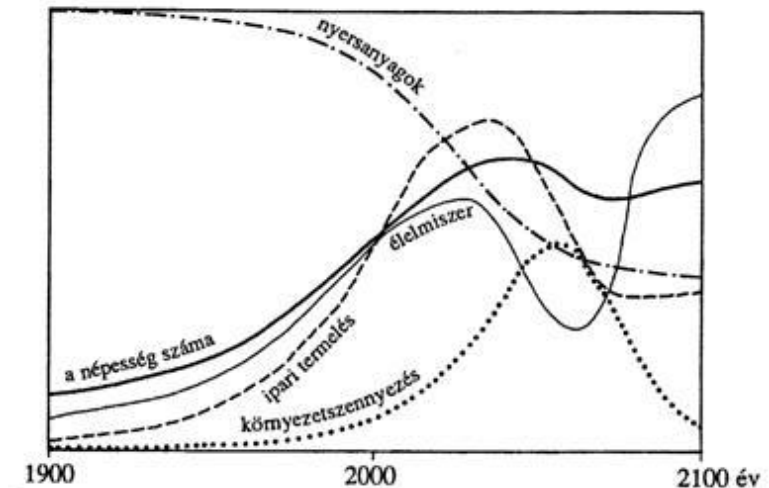

embere közé, a Financial Times pedig az „adatok rocsztárának” titulálta. Életcélja az, hogy terjessze az optimizmust és adatok tömkelegével operálva meggyőzze a világot, hogy helyzetünk sokkal jobb, mint ahogy azt a globális környezeti problémákról károgók hirdetik. Idézzük fel néhány

kijelentését a Spiegel 2014/37. számában vele készült interjúból. Ma már világviszonylatban 71 év az átlagos várható életkor (1964-ben még 55 volt), és nem csak a gazdag országokban emelkedik: Kínában 76, Indiában 65, Brazíliában 75 év (nálunk 74,5). A túlnépesedéstől nem kell félnünk, hiszen az 1970. évi 2,1 százalékról 1,1 százalékra csökkent a világ népességének növekedése. A ’hetvenes években még átlagosan 4,5 gyermeket szült egy nő, ma már csak 2,5-et. A születések száma nem csak a fejlett világban esett vissza; a feltörekvő országokban is 2-3 gyermekkel kevesebbet szülnek a nők, mint egy generációval korábban. A világ népessége már nem azért nő, mert magas a születésszám, hanem mert egészségesebbek vagyunk és tovább élünk. Ötből négy ember tud írni és olvasni. A gyermekek 84 százaléka két éves kora előtt megkapja a himlő elleni védőoltást – 1984-ben még csak 34 százalék volt ez az arány. 1990 óta megfeleződött, 1,2 milliárdra csökkent az extrém szegénységben élők száma. A szegénység 1950 óta nagyobb mértékben csökkent, mint a megelőző 500 évben. Egy milliárd ember él a gazdag országokban, két milliárd a szegényekben, de négy milliárdot tesz ki az emelkedő országok népessége; ők adják a „globális középosztályt”. Így bár a világ szegényei és gazdagjai között nő a különbség, de egy igen széles közbülső réteg teszi e helyzetet elfogadhatóbbá. – Kétség nem fér hozzá, a világ a jólét és a hosszantartó élet felé halad.

Igen ám, de van itt egy komoly gond. A Római Klubhoz tartozó, a világ jövőjét modellező tudósok évtizedekkel korábban készült grafikonjain is ekkortájt még kedvezőek, sőt, egyre javulnak a tendenciák. Az eddigi fejlődést fenntartó ökológiai rendszerek viszont annyira meggyengülnek, hogy századunk első harmadától kezdve e grafikonokon már minden területen súlyos

visszaesések következnek be. A tönkretett ökoszisztémák már csak egy jóval alacsonyabb szintű tevékenységet képesek fenntartani. (Eredetileg erre vonatkozott a fenntarthatóság mára már eljelentéktelenített fogalma.) Az ábrán ezt a pont-vonal görbe jelzi, felirata („nyersanyagok”) téves.

A klímaváltozás pedig – ha igaznak bizonyul – egy önmagát erősítő, kumulatív folyamat lesz, és hatásaiban – mint ahogy már e rovatban is idéztem James Lovelockot és Nicholas Sternt – egy globális termonukleáris háború következményeivel ér majd fel, melyet 500 millió, de legfeljebb ha 1 milliárd ember fog túlélni a század végén. A minap New Yorkban tartott klímavédelmi világkonferencián semmilyen előrehaladás nem történt.

Martin Rees neves angol tudós, csillagász magyarul is megjelent „Ütött az utolsó óránk?” című könyvében egy féltucat olyan fejleményt sorol fel, melyek már ebben az évszázadban kipusztulásunkhoz vezethetnek. A legfontosabb kockázati tényezőnek – meglepő módon – nem a nukleáris fegyvereket tartja, és nem is a klímaváltozást (mellyel már nem mint lehetőséggel, hanem bizonyossággal számol). Úgy véli, hogy a laboratóriumi kísérletek során óvatlanul kialakulhatnak olyan biológiailag módosított szervezetek, melyek önreprodukcióra képesek, és „kiszabadulván” megállíthatatlanul felélik, felemésztik a bioszférát. Hasonló, de még súlyosabb következményekkel járhat, ha a nanoszerkezetekkel (az atomi szinten felépített parányi „gépekkel”) esik meg hasonló. Ezek akár az egész Földet, a Naprendszert, sőt, az Univerzumot is képesek lennének felfalni, elpusztítani. De még meglepőbbek azon jóslatai, melyek az információtechnikai robbanás következményeiből származhatnak. Szerinte az emberiség előbb-utóbb létrehozza a „szuperintelligenciát”, az öntudatra ébredő mesterséges intelligenciát, melynek attól kezdve ki leszünk szolgáltatva. (Lásd: Mátrix.)

E sorok szerzője sajnos, az okkal pesszimisták közé tartozik. Csupán abban reménykedik, hogy a klímaváltozás borzalmaitól csak azért fogunk megmenekülni, mert még előtte megvalósul valamelyik, Rees által felvázolt forgatókönyv.

Bp, 2014. szept. 24.

Kiss Károly

(Megjelent a Magyar Nemzet 2014. szeptember 27-i számában, illusztrációk és irodalomjegyzék nélkül.)

Felhasznált irodalom:

Der Spiegel 37/2014. Der Saldo der Welt. Interview mit Hans Gösta Rosling. (Guido Mingels)

Myers, Norman – Julien N. Simon: Mi a helyes válasz, ha a Föld jövője a tét? Typotex, 2007.

Meadows, Donella – Dennis Meadows - Jorgen Randers: A növekedés határai. (1972)

Meadows, Donella – Dennis Meadows – Jorgen Randers: A növekedés határai – harminc év múltán. Kossuth, 2005.

Rees, Martin: Ütött az utolsó óránk? Athenaeum, 2004.

Kiss Károly: Ez már klímaváltozás? (Magyar Nemzet 2012 szept. 26.)

<http://kisskaroly.x3.hu/korny/ez-mar-klimavaltozas.pdf>

Kiss Károly: Néhány mondat a fenntarthatóságról. Egy fogalom tündöklése és bukása. (Magyar Nemzet 2012. július 19.)

<http://kisskaroly.x3.hu/korny/nehanymondatt.pdf>

Az ábrák és képek az internetről valók.

lásd: a világ népessége →

